

34 . Isaccea | Comuna: Oraș Isaccea | Județ: Tulcea | Punct: Cetate | Anul: 2022**Anul:** 2022**Cod RAN:** 159696.05**Perioade:** Protoistorie, Antichitate, Evul Mediu**Epoci:** La Tène, Epoca romană, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie, Epoca romano-bizantină, Epoca medievală mijlocie, Epoca medievală târzie**Tipuri sit:** locuire militară, exploatare/carieră, locuire civilă**Autori:** Olivier Livanov, Radu Stănescu, Marian Mocanu, Aurel Stănică**Instituții:** Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare Delta Dunării, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea**Nr. autorizație:** 98**Data autorizației:** 2022-03-17**Raport de cercetare arheologică de la Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector Incinta de Nord****Rezumat**

În anul 2022, Primăria orașului Isaccea în parteneriat cu Institutul de Cercetări Eco-Muzeale "Gavrilă Simion" Tulcea, Asociația Pro Noviodunum, S. C. Fruvinis S.A. Isaccea, a implementat proiectul pentru realizarea documentației tehnico-economice (Proiect Tehnic) pentru proiectul Parcul arheologic Noviodunum. "Restaurare și punere în valoare a monumentului istoric „Cetatea Noviodunum”. Activitățile s-au derulat în cadrul programului Timbrul Monumentelor Istorice (administrat de Institutul Național al Patrimoniului), subprogramul Elaborare a documentațiilor tehnico - economice pentru investiții asupra monumentelor istorice, în care sunt finanțate proiecte care au ca scop protejarea și promovarea monumentelor istorice. Anvergura sitului și complexitatea problemelor pe care le ridică restaurarea și punerea în valoare, impune un scenariu de intervenție în direcția restaurării, conservării monumentelor, dar în același timp se dorește și realizarea unei infrastructuri de vizitare/expunere.

Valoarea culturală excepțională a sitului, care a condus la punerea sa sub protecție legală multiplă, corelată cu problemele severe de conservare, impune necesitatea intervențiilor de conservare, restaurare și punere în valoare.

Pentru finalizarea documentației tehnico-economice a fost necesară definirea unor niveluri de călcare (incinta SE) și evidențierea traseelor unor ziduri (incinta N). Scopul intervențiilor arheologice a fost acela de a identifica niveluri de călcare, evidențiere trasee ziduri pentru Incinta de Nord, delimitare și stabilire formă

Turn de Colț (T1) tot pentru Incinta de Nord.

Raport**Istoricul cercetărilor**

În cazul Incintei de Nord, au fost realizate săpături arheologice de salvare în 1955 și 1956, care au fost continuate în 1970 și 1971, cu o înregistrare mai detaliată, însoțită de un plan al monumentelor.

Cele patru campanii de cercetări au fost valorificate în două rapoarte, ce cuprind descrierea descoperirilor începând la de Vest la Est. Au fost realizate un număr de șapte (!!!) secțiuni, care au surprins ruinele unor construcții civile, edificii termale, succesiuni de ziduri, etc. Pentru incintă avem un plan care consemnează turnurile, cortinele și informații sumare referitoare la tipurile de mortare utilizate.

Astăzi, de-a lungul plajei (Faleză) se pot observa pe cca. 300 m lungime și o lățime de cca. 15 - 20 m, ruinele dinspre N ale orașului și posibil, ale portului antic. Săpăturile arheologice de salvare de pe faleză Dunării, au stabilit „trei faze” de refacere a fortificației. Totodată, s-a observat existența unor edificii importante – doua thermae, locuințe, o basilica și zidul de incintă nordic prevăzut cu 7 turnuri de apărare semicirculare la exterior, dintre care două flancau o poartă sau o instalație portuară. Eroziunea accentuată a

malului de apele fluviului, nu au permis evidențierea edificiilor și etapelor de locuire atribuite perioadei medio-bizantine. Punctual au fost înregistrate complexe menajere, instalații de încălzit-gătīt, locuințe, “numeroase descoperiri mărunte”, material ceramic divers, acoperă intervalul secolelor X-XIV.

Intervenția arheologică

Obiectivul cercetării din acest an, a fost acela de defini niveluri de călcare și evidențierea traseelor unor ziduri (incinta N) pentru investiția „Restaurare și punere în valoare a monumentului istoric „Cetatea Noviodunum,, – faza PT”.

Nivelul scăzut al Dunării a fost la cote istorice în vara anului 2022, fapt care a permis realizarea de observații inedite pentru Incinta de Nord și presupusul Turn de Colț (Turn I pe planul publicat în 1984)[1]. Cercetarea s-a realizat în perioada iulie-august.

Au fost evidențiate etapelor constructive, care cuprind o amenajare a terenului prin baterea de piloți din lemn (plop) în solul aluvionar, urmată de o platformă din mortar hidrofug, peste care s-a realizat o “țesătură” din bârne de lemn (stejar), apoi baza turnului.

Date tehnice

În toamna anului 2021, au fost vizibile pentru prima dată în ultimii 22 de ani, resturi de zidărie, aparținând acestui element de fortificație. De asemenea, erau vizibile laturile de Est și Nord, care sugerau un anumit contur. Schimbarea configurației malului, datorat eroziunii provocată de apele Dunării, precum și accentuarea pantei pe axa nord-sud, era un alt aspect vizibil. Referitor la presupusul Turn de Colț, nu exista un plan din care să reiasă forma acestuia. Prezența platformei la suprafața solului, dar și dorința de a avea un plan coerent al acestui monument ne-au îndemnat să realizăm săpătura din acest punct.

A fost realizată o casetă de 22 x 21,5 m, plasată în zona cu ruinele presupusului Turn de Colț sau Turn nr. I. Îndepărtarea unei cantități mari de piatră, nisip și aluviuni, a fost una anevoioasă și de durată. Ca prim rezultat, s-a reușit delimitarea frontului dinspre Dunăre al acestui turn, care este unul poligonal. Cu acest prilej, au fost evidențiate două etape constructive, care cuprind și o amenajare a terenului de către constructorii antici.

Au fost abordate laturile de Est și de Vest, într-o primă etapă, pentru o investigare detaliată a fundațiilor. Pentru ambele zone, au fost identificați câte trei piloni din piatră prinsă cu mortar, care sugerează existența unei faze anterioare, ce poate fi datată pe baza mortarului și stilului constructiv în secolul al IV-lea. În lipsa unor analogii, pentru datarea acestor elemente, avem o exemplificare tot la Noviodunum, cu pilonii din Turnul Mare.

Pe latura de Est, pilonii în număr de patru, unul, cel dinspre Dunăre este înglobat în structura turnului, iar doi dintre aceștia cu dimensiunile de 1,90 x 1,50 m și înălțimea de 1 m, iar un al patrulea a fost identificat în secțiunea realizată la 2 m Sud de casetă.

Pe latura de Vest, situația este asemănătoare în ce privește direcția acestor piloni. Astfel, Pilonul 1 și 2 au dimensiunile de 1,70 x 1,20 m, iar Pilonul 3 are aceleași dimensiuni, fiind integrat în zidul de incintă (de N) și Pilonul 4 a fost surprins în secțiunea menționată, acesta fiind integrat și suprapus de zidul de incintă (E). Distanța dintre piloni nu este una standard, fapt care sugerează existența unei diferențe de nivel, dar și o posibilă destinație, cea de debarcader. De asemenea, fundațiile acestor piloni, săpate într-un sol galben-nisipos, nu se află la aceeași cotă. Acest aspect, sugerează existența unor platforme din lemn, care puteau fi mutate în funcție de nivelul apelor Dunării.

În ambele situații, pilonii sunt surprinși la nivel de fundație, realizată din pietre prinse cu mortar, așezate pe trei asize. Urmează o retragere spre interior (0,10-0,20 m) și un rând (asiză) de pietre ce constituia probabil punctul din care pornea elevația pilonilor, ce puteau susține o structură din lemn.

Am presupus că acești piloni, prezentau o elevație (nu se poate preciza ce înălțime aveau), care susținea o structură/platformă din lemn a unui debarcader, așa cum am precizat mai sus. O altă ipoteză pe care o avansăm în interpretarea existenței aliniamentelor de piloni la malul Dunării, poate fi legată și de un adăpost pentru ambarcațiunile flotei romane (liburna). Eroziunea malului în decursul timpului a afectat și structurile portului cu amenajările specifice sau elementele fortificației romane târzii și eventuale refaceri din epoca

medie bizantină.

Revenind la turn, frontul acestuia este delimitat din pietre de talie mică, neregulate. Printre rocile utilizate a fost descoperită și un fragment dintr-o inscripție funerară din marmură, care a fost reutilizată în noua construcție. Pe spatele acesteia se poate observa un strat de mortar alb, care diferă de cel utilizat la platforma turnului.

Piloții din lemn au fost identificați pe latura de Vest a turnului. Aceștia formează un arc de cerc, fiind bătuți în aluviuni. Parii din lemn sunt ascuțiți la partea inferioară, iar la partea superioară sunt erodați. Sunt dispuși pe trei rânduri, majoritatea circulari în secțiune, cu dimensiuni cuprinse 5 și 26 cm. Există și un număr de doi piloți din lemn, care sunt rectangulari.

Pe latura de NV a fost surprins pe o lungime de 5 m, care continuă și în apele fluviului încă 3 m, parte dintr-un zid prăbușit. Se observă alternanța de piatră și rânduri de cărămizi, specifică zidurilor realizate în tehnica opus mixtum. Mortarul utilizat are culoare bej-roșiatic, cu multe fragmente ceramice, granule de nisip și pietricele. Acest fragment de zid prăbușit reprezintă probabil parte din elevația turnului.

Pe latura de E, între pilonii 1 și 2, a fost descoperită la 0,60 m adâncime, în stratul de aluviuni, o scândură din lemn ce avea lungimea de 2,03 m și o lățime de 0,20 m. La unul din capete, pe ambele laturi prezintă o "decupare", care indică că această scândură era integrată într-o platformă/podeț. Lângă această scândură a fost descoperit un vas din argint, care după formă și analogii cu descoperiri similare, dar din sticlă, se poate data în secolele XI-XII. Pe toată lungimea acestei extinderi, ce prezenta o adâncime de 0,20 m la Nord și 1,20 m la Sud, a fost surprins un strat consistent de aluviuni, care în nivelurile sale inferioare prezenta fragmente de amfore bizantine, formele 2 și 3 (sec. XI-XII).

Principalele etapele constructive ale turnului cuprind o fază inițială de amenajare a terenului prin baterea de piloți din lemn (plop) în solul aluvionar, urmată de o platformă din mortar hidrofug, peste care s-a realizat o "țesătură" din bârne de lemn (stejar), apoi baza turnului. Au fost prelevate probe de lemn, care au fost trimise Laboratorului de Biometrie Forestieră din cadrul Facultății de Silvicultură a Universității "Ștefan cel Mare" din Suceava.

Roci și mortare utilizate

Mortarul hidrofug utilizat pentru platformă, este realizat pe bază de var, nisip fin, mici fragmente de cărămidă, fragmente ceramice și scoici (pisate?).

Rocile identificate sunt: calcar roșu - triasic, gresii triasice (maronii, roșiatice, gălbui), basalt și predominant calcar cenușiu (triasic). Observațiile sunt valabile și pentru frontul turnului și zidul prăbușit.

În cazul platformei turnului, avem un mortar bej, ce conține bucăți de calcar roșu (local), nisip, spărturi de cărămidă pisată, pietriș (granule maronii). De asemenea, în emplecton întâlnim fragmente de tegulae, bucăți de calcar și o toartă de amforă tip Zeest 84-85 (sec. II-III p.Chr.).

La piloni a fost utilizat un mortar de culoare gri, grunjos, cu var, nisip, pietricele și scoici în compoziție. Rocile utilizate sunt reprezentate de un calcar cenușiu (triasic) local.

Platforma din bârne

S-a păstrat un mic segment din platforma utilizată de constructorii antici. Aceasta are 4,80 x 2, 80 m. Distanța între bârne este de 0,50/0,80 m, iar între traverse de 1 m. Pe toată platforma se poate observa amprenta acestor bârne, care erau rotunde în secțiune sau pătrate. La un moment dat, Dunărea a distrus o mare parte din platforma realizată din bârne de lemn. Segmentul păstrat era acoperit cu un strat consistent de nisip, din care au apărut mici fragmente de sticlă, borcane (cu ștanța STAS), șuruburi sau sârme din metal.

Materiale arheologice

În urma cercetării efectuată pe latura de nord a cetății Noviodunum, în zona turnului de colț (nord-vest), au fost prelucrate 3629 de fragmente ceramice. În ceea ce privește categoriile funcționale, au fost înregistrate 186 de fragmente ceramice care aparțin unor recipiente de transport (amfore), 49 de fragmente ce aparțin veselei de masă (atât forme închise cât și forme deschise), 62 de fragmente ceramice care aparțin unor tipuri de oale sau alte recipiente întrebuințate la prepararea hranei și 6 exemplare de opaițe în stare

fragmentară. La acestea se adaugă 19 fragmente ce nu pot fi clasificate în mod cert într-o anumită categorie funcțională și alte 27 de fragmente ceramice susceptibile de a aparține perioadei medievale.

Din punct de vedere al zonei de proveniență a materialului ceramic specific epocii romane, putem afirma că majoritatea acestuia a fost produs în centrele din aria bazinului pontic (litoralul nordic al Turciei) și în zona Dunării de Jos (provincia Moesia Inferior). Remarcăm și prezența unor importuri din spațiul egeean, cum ar fi amfora pentru ulei Dressel 24 și veselă de masă produsă în zona pergameniană. Câteva fragmente ceramice (în special ceramică de masă) pot fi atribuite unor ateliere din zona Dunării Mijlocii, acestea fiind importate din centre de producție situate în Moesia Superior.

Eșantionul descoperit în campania anului 2022 este încadrat din punct de vedere cronologic între finalul secolului I AD și începutul secolului III AD. Aproape toate fragmentele ceramice tipice aparțin acestui interval cronologic, fie că ne referim la materialul amforic (se observă cantitatea consistentă a amforelor forma Șelov, variantele B și C) sau la ceramica de masă (ceramică pontică și ESC). În eşantionul studiat au fost identificate foarte puține fragmente ce aparțin unor farfurii focene, specifice primei jumătăți a secolului al VI-lea AD, însă acestea prezintă urme puternice de rulare în apele Dunării.

În ce privește materialul ceramic de perioadă medie-bizantină, avem consemnate pe latura de E în straturile de aluviuni, care ne indică și o distrugere a turnului, un număr de 31 de fragmente ce aparțin amforelor bizantine 2 și 3 (Tip Gunsenin).

Amforele din tipul 2, cunoscute și sub denumirea de amfore piriforme cu guler, sunt ceva mai mari decât cele incluse în tipul 1 și puțin mai târzii, în ceea ce privește datarea. Au corpul ovoidal, alungit, cu diametrul maxim în zona umerilor și fundul rotunjit. Majoritatea au înălțimea cuprinsă între 0,50-0,90 m, diametrul maxim de 0,30-0,35 m și capacitatea de 7-10 litri. Categoria cea mai veche include un număr relativ redus de amfore, la care se remarcă o calitate superioară a pastei, ce pot fi datate în prima jumătate a secolului al XI-lea. Aceasta a circulat o perioadă scurtă de timp, până pe la mijlocul acestui secol sau până la sfârșitul secolului al XI-lea ori începutul celui următor.

Amforele de tipul 3, cunoscute în literatura de specialitate și sub denumirea de amfore piriforme cu toarte supraînălțate, au o înfățișare mai zveltă și sunt lucrate dintr-o pastă de calitate inferioară. Tipul 3 are toarte ovale în secțiune, masive, mult înălțate peste nivelul gurii, care este mai mică și parcă ascunsă între acestea. La Dinogetia un număr mare de fragmente din amforele de tipul 3 a apărut și în nivelul locuințelor de suprafață din incinta fortificată a aceleiași așezări, datat cu monede din timpul împăraților Alexios I și Ioan II Comnenul (1081-1143). În contextele de la Noviodunum, amforele tip 3 sunt datate larg între secolele XI-XII.

Note

- Barnea, Barnea 1984, p. 504-505.

Informații suplimentare online

[Raportul 6891 din cronica.cimec.ro](https://raportul6891.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](https://localizare.pe.harta.cimec.ro)
